

Pieni opas merkitykselliseen ja
vaikuttavaan varhaiskasvatukseen

VALTERI JEESAA

valteri.fi

Lukijalle

"Ihmisiä, jotka paahtavat täysillä ja joilla on sisäinen hehku päällä, on paljon. Harmi, että he ovat valtaosin alle 7-vuotiaita."

– Esa Saarinen

Onneksi olkoon! Oletpa sitten varhaiskasvatuksen opettaja, lastenhoitaja tai muuten varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa töissä: saat elää luovan, sisäistä hehkua sykkivän ja uteliaan ihmisen kanssa lähes päivittäin.

Lapsuuden aika on ainutkertainen ja yksilöllinen. Toisinaan lapsen kasvussa voi kuitenkin nousta esiin haasteita kehityksen eri osa-alueilla. Ammattilaiset tai huoltajat voivat pohtia, onko syytä olla huolissaan. Kehityopsykologisen tiedon valossa on myös nähtävissä herkkyysvaiheita, jolloin olisi tärkeä tukea juuri tiettyjen taitojen oppimista. Toiset meistä syntyvät niin, ettei kaikkia taitoja ole koskaan mahdollista oppia.

Kaikilla lapsilla on kuitenkin mahdollisuus elää täysipainoista elämää ja sillä, miten häneen varhaisvuosina suhtaudutaan ja miten häntä tuetaan, on korvaamaton merkitys koko loppuelämälle. Lasten moninaiset tuen tarpeet haastavat ammattilaisten osaamista. Käytännössä ammattitaito kasvaa ja päivittyy arjen työn ja kokemusten kautta. Keinoja mm. kommunikoinnin, oppimisen, tunteiden säätelyn ja tarkkaavaisuuden haasteiden helpottamiseksi on monia, ja ohjausta tukikeinojen löytämiseen ja käyttöön on saatavissa.

Tämän oppaan tarkoitus on auttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia vahvistamaan omaa osaamistaan tukea tarvitsevan lapsen huomioimisessa sekä auttaa rakentamaan avoin ilmapiiri ja keskinäinen vuorovaikutus, jotta jokaiselle lapselle tulisi tunne, että hän riittää ja on tervetullut päivähoitoon juuri sellaisena kuin on. Laadukas varhaiskasvatus tukee kaikki lapsia.

Tervetuloa taipaleelle, jossa kaikki aikuiset yhdessä tukevat uuden oppijaa elämässä eteenpäin!

Sisälllys

1	Aikuinen ja lapsi yhteistyössä	4
1.1	Osallisuus	4
1.2	Apuvälineet	7
1.3	Ympäristön selkeyttäminen ja strukturointi	8
1.4	Vahvuudet voimavariksi	9
1.5	Sosiaaliset ja tunnetaidot	10
1.6	Monikieliset lapset	11
1.7	Kasvattajan tarkistuslista	13
2	Ammattilaiset ja vanhemmat yhteistyössä	14
2.1	Perheet mukaan – esimerkkinä Resetti-toiminta	15
2.2	Tiimistä voimaa	17
2.3	Monialainen yhteistyö hyödyksi	19
3	Ohjauskäynti	21
	Lopuksi	22
	Lähteet ja vinkkilistat	23

1 Aikuinen ja lapsi yhteistyössä

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen erottaa muista lapsen kanssa toimivista aikuisista se, että hänen toimintansa on tavoitteellista ja perustuu pedagogisiin tai kasvatuspsykologisiin menetelmiin. Toiminta on suunnitelmallista ja strukturoitua, ja sitä arvioidaan sekä dokumentoidaan säännöllisesti. Opetushallitus on laatinut Varhaiskasvatuksen perusteet¹ vuonna 2018 ja Esiopetuksen suunnitelmat vuonna 2014² ja edellyttää, että kaikki varhaiskasvatusta tuottavat tahot (kunnat, kuntayhtymät tai yksityiset toimijat) laativat sen pohjalta oman varhaiskasvatussuunnitelmansa (vasu) ja esiopetuksen suunnitelmansa (leops). Erityistä tukea tarvitseville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (hojks).

Ennen kouluikää lapset harjoittelevat perustaitoja koko elämän mittaista matkaa varten. Jokainen lapsi kulkee omaa matkaansa, omilla valmiuksillaan varustettuna. Aikuisten on tärkeää havainnoida lasta, jotta mahdolliset tuen tarpeet tulevat nähdyksi, ja lapselle on mahdollista suunnitella ja antaa tarvittava tuki oikeanlaisena ja oikea-aikaisesti. Tämä toteutuu parhaimmillaan vanhempien, varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja muun lapsen lähiverkoston yhteistyönä.

” Järjestän oikeanlaisen harjoitteluradan, annan oikeankokoiset ja turvalliset varusteet sekä apuvälineet. Tuen, kannustan, iloitsen mukana ja päästän irti, kun aika on.

1.1 Osallisuus

Usein kuulee sanottavan, että vanhemmat ovat lapsensa parhaita asian tuntijoita. Lapsi itse on kuitenkin oman elämänsä päähenkilö. Siksi lapsen osallistuminen oman varhaiskasvatussuunnitelmansa tekoon on tärkeää ja merkityksellistä.

Kaikki lapset hyötyvät siitä, että kuva ihmisestä ei ole liian kapea. Yhteiskunnassa töitä tekevät pyörätuolissa istuvat, katseohjattavia tietokoneita käyttävät, viittomakieliset, kaiken kokoiset, ikäiset ja väriset ihmiset. Samaistumiskokemuksella on erityistä merkitystä lapsille, jotka

eivät itse edusta jonkun piirteensä vuoksi enemmistöä.

Lapsi oppii suhtautumaan itseensä toiveikkaasti ja pystyy puhumaan omista erityistarpeistaan ja elämän realiteeteista, jos hän on kasvanut yhdenvertaisessa ja fyysisesti, sosiaalisesti sekä psykologisesti esteettömässä ympäristössä. Teknologian ja tekoälyn kehittyessä, yhä laajempi joukko ihmisiä pääsee ilmaisemaan itseään, itsenäistymään. Rikkaasta ja monipuolisesta ihmiskuvasta hyötyvät kaikki. Moninaisuus lisää empatiaa.

KESY (Keskustelu symbolein) -kortit auttavat saamaan lapsen omat ajatukset aikuisille näkyviksi. Niitä voi hyödyntää esim. vasu-keskusteluissa, arviointikeskusteluissa, HOJKS tai HOPS-keskusteluissa. Pelillisyyden motivoi lasta sekä auttaa keskittymään ja harjoittelemaan omista asioista ja mielipiteistä kertomista. Nuorimmat Kesy-kertojat voivat olla vain parin vuoden ikäisiä.

- ✓ Anna lapsen näyttää ja kertoa kuvakortteja valitsemalla ja lajittelemalla, mitkä asiat ovat hänelle helppoja, mitkä vaikeita, mitkä jännittäviä, ja innostavia.
- ✓ Mieti lapsen kanssa yhdessä, mitä asioita lapsi ei vielä osaa, mutta haluaisi oppia, ja käytä saatua tietoa hyväksi mm. tavoitteita asetettaessa.
- ✓ Ota lopuksi valokuva alustalle syntyneestä Kesy-jäsenyyksestä. Tämän voi ottaa mukaan huoltajien kanssa pidettävään keskusteluun. Kuvan voi liittää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi.
- ✓ Kesyn voi toteuttaa myös lapsen ja vanhempien kanssa yhdessä. Kuvien avulla saadaan vaikeampia asioita nostettua helpommin mukaan keskusteluun ja jäsentely voi helpottaa aikuista hahmottamaan kokonaistilannetta. Kesy-kortit on koettu erityisen hyödyllisiksi keskusteluissa, joissa lapsella on haasteita sanallisessa ilmaisussa tai perheessä puhutaan useampaa kieltä.

Kesy-kortit löytyvät **Valteri-Puodista**.
Katso Kesy-korttien [esittelyvideo](#).

Miten Kesy-keskustelu sujui?	Kyllä	Ei	Miten voidaan lisätä/kehittää?
Oliko lapsesta mukava pelata Kesy-peliä?			
Saiko lapsi itse asettaa jokaisen kortin, minne halusi ilman aikuisen johdattelua?			
Sanoittiko lapsi samalla asioita? Kirjattiinko hänen kommenttejaan ylös?			
Tuliko aikuisille jokin vastaus yllätyksenä?			
Keksittiinkö keinoja, miten lapsen kiinnostuksen ja innostuksen kohteita vahvistetaan?			
Mikäli lapsi kertoi jonkin asian ikäväksi tai vaikeaksi, pyydettiinkö tarkennusta syiden selviämiseksi?			
Löydettiinkö lapsen kanssa yhdessä ideoita, miten vaikeista asioista voisi saada mukavampia ja helpompia?			
Nimesikö lapsi asian, jossa toivoi aikuisten auttavan enemmän? Suhtautuivatko aikuiset asiaan vakavasti?			
Käytettiinkö tunnepisaroita? Oivallettiinkö niiden avulla jotain uutta?			

- ✓ Katso lasten kanssa kansainvälisesti palkittu [lyhytelokuva lan](#) (n. 10 min). Keskustelkaa sen jälkeen siitä, miksi kaikkien lasten on tärkeää päästä leikkiin ja millaisia muita apuvälineitä ihmisillä voi olla kuin pyörätuoli.
- ✓ Valitse moninaisuutta tukevia materiaaleja, riko sukupuolirooleja ja muita olettamuksia tietoisesti. Hyviä vinkkejä löytyy mm. [Maailmankoulun sivulta](#). Ne avaavat yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta.
- ✓ Keskustelkaa lasten kanssa **Voihan vammainen -kirjasta**. Se on lasten kuvasanakirja vammaisuudesta. Saraste & Könkkölä (2017): Voihan vammainen.

1.2 Apuvälineet

Apuvälineen tarkoitus on edistää tai ylläpitää käyttäjänsä toimintakykyä sekä itsenäistä toimintaa. Sitä tulee käyttää suunnitelmallisesti, ja niiden käyttöä ja tarvetta arvioida säännöllisesti. Lapsen kanssa työskentelevien on tärkeää perehtyä lapsen käyttämiin apuvälineisiin ja sopia niiden käytöstä lapsen, hänen huoltajiensa ja mahdollisten muiden ammattihenkilöiden kanssa. Aikuisten tehtävä on varmistaa, että apuväline on päivittäisessä käytössä.

Apuvälinettä voidaan tarvita mm.

- motorisiin toimintoihin (esim. pyörätuolit, dallarit, rollaattorit, ortoosit)
- aistitoimintoihin (esim. suurentavat laitteet, sanelimet, äänikirjat, kuulokojeet, FM-laitteet)
- kommunikaatioon (esim. kuvakansiot, katseohjattavat tietokoneet)
- tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen säätelyyn (esim. aktiivityyny, toiminnanohjaustaulut, tavarat viireystilan säätelyyn)

- päivittäisiin toimiin (esim. wc-tuolit, tukikaiteet, nokkamukit, pillit)
- oppimiseen (esim. lukuikkunat ja -viivaimet, helmitaulut, geolaudat).

Aina ei tarvita valmista esinettä, sillä apuvälineitä voi keksiä itse. Sinitarra-möykky, suklaamunasta tullut yllätys tai langanpätkä voivat olla toimivia apuvälineitä tarkkaavaisuuden ylläpitämiseksi. Myös mielikuva voi toimia apuvälineenä. Lapsi voi itse keksiä, että aikuista kuunnellessaan hänen suustaan tulevat lohikäärmeen lieskat. Ne estävät häntä itseään puhumasta ja kuulevat supertarkasti kaiken, mitä aikuinen sanoo.

” Meidän päiväkodissa on yks Max. Sillä on pyörätuoli. Kun Mari lukee meille satuja, niin Max saa maata patjalla rullan päällä ja me muut istutaan tuoleilla. Yhtenä päivänä mä pääsin pötköttään Maxin viereen ja sain auttaa sitä nostaan kättä, kun se halus kertoa meille silmiä liikuttamalla omalla pädillään jotain.

- ✓ Käy lapsen kanssa keskustelu, kuinka paljon hän haluaa, että apuvälinettä esitellään muulle ryhmälle. Pienet lapset ovat usein avoimia kertomaan omista tärkeistä tavaroistaan ja muut uteliaita ja innostuneita niistä kuulemaan. Ota apuvälineet rohkeasti yhteiseen toimintaan ja osallista muitakin lapsia joko kokeilemaan apuvälinettä tai auttamaan sitä tarvitsevaa lasta sen käytössä.
- ✓ Mikäli ryhmässäsi on lapsi, joka käyttää kuvakansiota (esim. AaCi) on erittäin tärkeää, että aikuiset mallintavat omaa puhettaan sen avulla. Vaikka lapsi ymmärtäisikin puhetta, ei puhetta korvaavia menetelmiä eli AAC-laitteita opi käyttämään muuten kuin aikuisen kanssa vastavuoroisesti harjoitellen.
- ✓ Ole yhteydessä lapsen kuntouttavaan tahoon (esim. eri terapeutit) ja pyydä vinkkejä, miten apuvälinettä voi käyttää arjessa ja yhteisissä tilanteissa muiden lasten kanssa.

1.3 Ympäristön selkeyttäminen ja strukturointi

Lähes kaikissa lapsiryhmissä on lapsia, joiden on vaikea keskittyä kuuntelemiseen, tehtävien tekemiseen ja taitojen harjoitteluun. Monesti taustalla on neuropsykiatrista problematiikkaa, jolloin lapsi itse on kyvytön hallitsemaan omaa käyttäytymistään. Myös aistisäätelyn kehittymättömyys ja eri aistien ylikuormittuminen, aiheuttavat alle kouluikäisille lapsille levottomuutta.

Lapsen kuormitusta voi vähentää tietoisesti selkeyttämällä ympäristöä ja strukturoimalla päivän kulun.

YMPÄRISTÖ:

- Luo rauhaa ja selkeyttä. Poista seiniltä ylimääräiset piirustukset – esim. seinälle vain kolme piirustusta kehyksissä, vaihtuva näyttely kuukausittain. Muut piirustukset suoraan koteihin.
- Vaihda verhot kuviollisista yksivärisiksi.
- Poista huoneista ylimääräiset huonekalut (tarpeettomat tuolit, pikkupöydät ym.)
- Kohtuullinen määrä leluja tarjolle – muut pois silmistä.
- Aikuisten tavarat pois näkyviltä.
- Illoiset liikuntatarrat ohjaavat kulkua ja vuoron odottamista esim. käsien pesulle.

STRUKTUROINTI:

- Pyri suunnittelemaan päivä aina etukäteen – pysy suunnitelmassa.
- Tee kuvitettu päiväjärjestys, jossa lapset voivat siirtää nuolta päivän kulumisen mukaan. Muista sanoittaa päivän kulkua.
- Joku lapsista voi tarvita oman päiväjärjestyksen naulakolle, jota käy itse päivittämässä.
- Osa lapsista tarvitsee jatkuvaa ohjaamista. Älä jätä tällaista lasta "tyhjän päälle", vaan käytä koko ajan ensin-sitten -kortteja (= tyhjä laminoitu paperi, joka on jaettu viivalla kahtia). Ensimmäiset kortit voivat olla aikuisella taskussa. Tähän pikapiirretään valkotalutussilla. Esim. Ensimmäinen syödään, sitten menet vessaan. Lapsi voi myös pitää korttia mukanaan muistuttamassa mitä pitää tehdä.
- Tee leikkitalouk. Lapset voivat valita leikkejä, leikkipaikan tai leikkikaverin taulun avulla. Aikuinen pääsee sopivasti vaikuttamaan valintoihin.
- Jaa leikkitalouk esim. merkitsemällä alue maalarinteipillä.
- Valmistele ja kerää tarvittava toimintamateriaali ennen toiminnan aloittamista valmiiksi.
- Kuvatuen voi valmistaa tai pikapiirtää myös ulkoilua, askarteluhetkeä, tai retkeä varten. Esim. 1. Puemme ulkovaatteet, 2. Odotamme portailla, että kaikki ovat valmiita, 3. Kävelemme leikkipuistoon, 4. Leikimme 30 min.

1.4 Vahvuudet voimavaroiksi

On tärkeää, kuinka lapsille puhumme, millaisia viestejä heistä välitämme tai millaisin tunnelatauksin ohjaamme tilanteita. Viimeaikaiset aivotutkimukset viittaavat siihen, että varhaislapsuudessa ihmisaivot toimivat hypnoosin kaltaisella taajuudella ja imevät ympäristöstä vaikutteita ja toimintamalleja. Ne ohjaavat toimintaa koko loppuelämämme, jos emme niitä tietoisesti pyri myöhemmin muuttamaan³. Positiivisella vahvistamisella on vaikutusta lapsen käytökseen myös lyhyellä aikajänteellä.

Suomessa on viime vuosina ns. positiivinen tai vahvuuspedagogiikka saanut tulta alleen kouluissa ja päiväkodeissa. Huomion suuntaaminen olemassa oleviin vahvuuksiin on tarpeellista. Kii-reessä keskitymme helposti vain tuen tarpeisiin, vaikka jokaisessa lapsessa on

paljon asioita, missä lapsi on hyvä. Suuntaamalla huomiomme näihin, vahvistamme myös niitä taitoja, jotka tarvitsevat harjoitusta³.

Myönteinen palaute on tärkeä rakennusaine lapsen itsetunnon kannalta. Kehuja kannattaa antaa mahdollisimman konkreettisesti. Niiden on hyvä liittyä itse tekemiseen eikä lopputulokseen. Jos lapsi tekee palapeliä, kannattaa vahvistaa hänen sinnikkyyttään itse suoritushetkellä eikä kehua vasta sitten, kun kuva on valmis. Jos lapselle antaa esimerkiksi reippaasta pukemisesta taran tai muun palkkion, häneltä voi kysyä samalla, mistä hyvästä hän tämän sai. Näin lapsi oppii näkemään, mikä hänen toiminnassaan on toivottua ja tämä käytös lisääntyy.

Hyveet ja niihin sisältyvät vahvuudet:

Viisaus ja tieto	Rohkeus	Inhimillisuus
1. Luovuus 2. Uteliaisuus 3. Arviointikyky 4. Oppimisen ilo 5. Näkökulmanottokyky	6. Rohkeus (urheus) 7. Sinnikkyyys 8. Rehellisyys 9. Innostus 10. Sisukkuus	11. Rakkaus 12. Ystävällisyys 13. Sosiaalinen älykkyys 14. Myötätunto
Oikeudenmukaisuus	Kohtuullisuus	Henkisyys
15. Ryhmätötaidot 16. Reiluus 17. Johtajuus	18. Anteeksiantavuus 19. Vaatimattomuus 20. Harkitsevuus 21. Itsesäätely	22. Kauneuden arvostus 23. Kiitollisuus 24. Toiveikkuus 25. Huumorintaju 26. Hengellisyys

Lähde: Huomaa hyvä –materiaalit (Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K.)

✓ Piirrä lapsen kanssa yhdessä hänen kätesnä paperille. Pyydä häntä kuvaamaan itse omia taitojaan, kykyjään tai vahvuuksiaan, niin että kirjaatte joka sormen kohdalle yhden. Toisen käden lapsi voi tehdä kotonaan vanhempien kanssa. Vahvuuskuvalla on mukava ja rento aloittaa mm. kasvatuskeskustelu lapsen vanhempien kanssa.

1.5 Sosiaaliset ja tunnetaidot

Tunteiden tunnistamiseen, nimeämiseen ja ilmaisemiseen liittyvät taidot ovat harjoiteltavia asioita siinä, missä yhdellä jallalla hyppiminen tai lukeminenkin. Aikuiset toimivat peilinä, jonka ansiosta lapsi oppii tiedostamaan sosiaalisia puoliaan. Kun aikuiset ovat sinut omien tunteiden kanssa, he pystyvät sanoittamaan niitä lapsille ääneen ja näyttämään omalla esimerkillään, miten haastavia tunteita voi käsitellä.

Välillä kuulee puhuttavan hankalista ja haastavista lapsista, tai haastavasta ja aggressiivisesta käytöksestä. Tunteet kuuluvat elämään ja myös aggressiivisuuden tunteella on paikkansa, kun tarvitaan voimaa, energiaa ja sisua – esimerkiksi hätätilanteissa tai urheilusuorituksessa.

Tiedostava kasvattaja arvioi, mitä käsitteitä missäkin tilanteessa käyttää, sillä kieli ohjaa ajatteluamme. Jos kolmivuotias, vasta sosiaalisia taitojaan harjoitteleva lapsi kuvataan väkivaltaiseksi, on syytä pohtia, mitä seurauksia lapsen kehitykselle tästä voi olla. Pienten lasten käytöksestä puhuttaessa tulisi käyttää mahdollisimman konkreettisia, toimintaa kuvaavia sanoja, jotka perustuvat havaintoihin, ei tulkintoihin. Voi kertoa lapsen nipistäneen, potkaisseensa tai otaneensa kädestä lelun, mutta ei sanoa hänen käyttäytyneen aggressiivisesti tai väkivaltaisesti.

Pienilläkin lapsilla voi esiintyä syrjintää ja hekin voivat kärsiä kiusaamisesta. Taitava kasvattaja kiinnittää huomiota lasten sosiaalisiin suhteisiin ja opettaa leikkikaitoja. Leikin merkitystä oppimiselle ja lapsen hyvinvoinnille ei voi korostaa liikaa. Hän havainnoi ja ottaa todesta lasten tunteet ja osaa aistia myös jotain sellaista, mitä ääneen ei sanota.

- ✓ Tehkää lapsille omat Tunnerobotit ja tutustukaa muutenkin Mieli Ry:n monipuoliseen verkkosivustoon (mukana mm. rentoutuksia lapsille jne.).
- ✓ Varaa viikosta säännöllinen aika lasten kanssa leikkimiselle. Ole mukana leikissä yhtenä leikkiin osallistujana. Katso, miten leikki etenee. Pulmatilanteissa auta lapsia löytämään hyviä käytäntöjä tilanteen ratkaisemiseksi.
- ✓ Jos ryhmässä on toistuvasti joillain lapsilla keskenään hankala tilanne, aikuiset voivat vaihtaa rooleja lasten kanssa. Aikuiset esittävät tilanteen lapsille, ja lapset neuvovat aikuisia, kuinka tilanteessa kannattaisi toimia.
- ✓ Kun ryhmässä syntyy riita, niin kuvita tilanne pikapiiroksella. Pohtikaa yhdessä, mitä tilanne kenenkin näkökulmasta tarkoitti ja mitä tunteita se herätti. Ja mikä tärkeintä, mitä tästä ikävästä tilanteesta opittiin ensi kertaa varten.
- ✓ Pitäkää tunnelevyraati! Perinteisten pisteiden sijaan valitaankin ilmekorteilla tunnetila, joka jostain kappaleesta tuli sitä kuunnellessa.

Tuliko tunne –kirja hyödyntää ilmekortteja ja taulukkoa kuvaamaan tunnetiloja. Tutustu Tuliko tunne –materiaaleihin [Valteri-Puodissa](#).

” Kun näin ulkoilussa jonkun tosi kivan leikin, kävin kysymässä, pääseekö mukaan, mut enää en viitti, kun ne sanoo aina, etten pääse. Mä sit juoksentelen vaan, et näyttäis siltä, et mulla on tekemistä. Vanhassa päiväkodissa, jos sanoi opelle, niin se meni heti sanomaan, et kaikki mukaan leikkiin.

1.6 Monikieliset lapset

Pienten lasten kielen oppiminen tapahtuu luonnostaan leikin ja hänelle suunnatun puheen avulla. Kaikki äidinkielet ovat yhtä arvokkaita ja merkityksellisiä lapselle hänen tunne-elämänsä näkökulmasta. Moninaisesta ja kielitietoisesta ryhmästä hyötyvät kaikki lapset.

Kielirikasteisesta päivähoidosta, kielikylvyistä ja –suihkuista tiedämme, että lapsi seuraa ensin pitkän aikaa vierasta kieltä, oppii ymmärtämään sitä ja vasta sitten käyttämään itse. Lisäksi kielen oppimiseen kuuluu vaihe, jolloin kieliopissa tehdään virheitä. Tämä kuuluu oppimisprosessiin eikä virheitä kuulukaan estää tai ennaltaehkäistä.

Lasten aivot ovat taitavia omaksumaan useita eri kieliä. Tutkimusten mukaan, jos lapsi tulee Suomeen kuusivuotiaana tai nuorempana, hänellä on täysi mahdollisuus oppia puhumaan suomea

natiivitasolla⁴. Aikuisen tulee tukea lapsen omaa identiteettiä niin, että lapsi saa muodostaa sen useasta eri kielestä tai yhteisöstä ilman ennakko-olettamuksia tai paineita.

Jos lapsen suomen kielen taito pohdituttaa, ota selvää:

- ✓ Puhuuko lapsi vanhempiensa tai sisarustensa kanssa paljon omaa äidinkieltään?
- ✓ Milloin lapsi alkoi puhumaan omaa äidinkieltään? Onko hän jokellellut? Milloin tulivat ensimmäiset sanat?
- ✓ Käytä vanhempain keskusteluissa tulkkia. Voit huoltajien suostumuksella kysellä myös hänen näkemyksiään lapsen oman kielen käyttämisestä. Miten paljon tulkki joutuu selkokielistämään tai toistamaan omaa äidinkieltään lapsen kanssa keskustellessaan?
- ✓ Onko lapsen kuulo tutkittu? Lieväkin kuulonalenema voi vaikuttaa kielenoppimiseen merkittävästi
- ✓ Arvioi lapsen sanavarastoa ensin ymmärtämisen ja vasta sitten tuottamisen suhteen.

Marjamäellä-materiaalin avulla tuetaan monipuolisen sanaston, nimeämistaitojen ja kerronnan kehittymistä. Kommunikointia tukevaa materiaalia löydät [Valteri-Puodista](#).

1.7 Kasvattajan tarkistuslista

Toimin

- Käytän selkeää puhetta ja lapsen ymmärtämiä sanoja.
- Annan yhden ohjeen kerrallaan ja myönteisessä muodossa, kuinka tulee toimia.
- Vahvistan sanomaani eleillä, tukiviittomilla ja mahdollisuuksien mukaan kuvilla, pikapiirtämällä.
- Kuuntelen lasta, annan hänelle aikaa ja mahdollisuuksia kertoa asiansa.
- Kehun lasta jo tehtävän yrittämisestä, ei vain onnistuneesta lopputuloksesta. Kerron omista tunteistani, kuinka kivalta tuntui, että lapsi laittoi lelut itse koriin.
- Katson lasta silmiin ja rauhoitan kosketuksella lapsen ehdoilla.
- Muistan suhteuttaa omia vaatimuksiani tilanteeseen ja lapsen taitoihin ja muistan ohjeen: "Se joustaa, joka pystyy!"

Suunnittelen

- Ennakoin ja pohdin lapselle sopivan kokoisia haasteita. Pohdin, missä hän tulee luultavasti tarvitsemaan tukea ja kuka/mikä häntä auttaa?
- Suunnittelen siirtymä- ja ruokailutilanteet paineettomiksi ja kiireettömiksi.
- Pohdin lapsiryhmän kokoonpanoa sopivaksi pienryhmissä.

- Teen tavoitteet selkeäksi ja näkyväksi lapselle eli strukturoin paikkaa, tilaa, aikaa, materiaaleja, työskentelyä, rutiineja jne. Hyödynnän kuvia selventämään, mitä seuraavaksi tapahtuu, käytän tiimalaseja tai muita ajastimia jne.
- Vähennän tarpeen mukaan virikkeitä, teen tilasta selkeän ja annan tavaroille omat paikkansa!

Ohjaan

- Pysin luomaan oppimisesta toiminnallista, sallin liikkeen ryhmässä.
- Annan mahdollisuuden vetäytyä toiminnasta hiljaiseen tilaan.
- Panostan lapsiryhmän ryhmäytymiseen – varmistan, että kaikkien kanssa leikitään.
- Ohjaan leikkitaitoja.
- Ohjaan tunne-, turva- ja vuorovaikutustaitoja.
- Huomaan yksilöllisen tuen tarpeen ja aloitan arjen tukitoimet välittömästi, ennen päätöksiä.
- Iloitsen lapsiryhmäni ja aikuisten moninaisuudesta, erilaisista vahvuuksista ja ajatuksista.
- Luon päiväkodista saavutettavan ja esteettömän (fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti)
- Harjoittelen dialogisuutta palaverissa vanhempien ja verkostojen kanssa.
- Pidän huolta omasta ja tiimini hyvinvoinnista.

2 Ammattilaiset ja vanhemmat yhteistyössä

Onnistuneessa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä kohtaavat turvallisuus, terveellisyys sekä kasvun ja oppimisen edistäminen. Lapset kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa aikuisien ja toisten lasten kanssa. Aikuisten tehtävä on ryhmän ohjaamisen lisäksi huolehtia jokaisen lapsen yksilöllisistä tarpeista. He voivat antaa lapselle tunteen, että hän on tervetullut ryhmään ja hyväksytty juuri sellaisena kuin on.

” Arvaa mitä, äiti? Mä näin taas sen Sampan ja se kysy mulle, mitä mulle kuuluu. Zahara vilkutti mulle ja halas... Ne kyllä tykkää musta.

Päivittäiset kohtaamiset vanhempien kanssa ovat tärkeitä hyvin toimivan yhteistyön rakentamisessa. On tärkeää, että vanhemmat saavat monipuolisen, totuudenmukaisen kuvan lapsen päivästä ja henkilökunnan huomioita lapsen onnistumisista ja mahdollisista haasteista. Lapsi hyötyy eniten silloin, kun huomaa, että kaikki hänen ympärillään toimivat aikuiset ovat yhdessä häntä tukemassa ja auttamassa.

Yhteisten käsitteiden ja ymmärryksen etsiminen ja löytäminen on erityisen tärkeää silloin, kun keskusteluun nousee haastavia asioita tai kun aikuisilla on lapsen asioista eri näkemyksiä. Haasteita voidaan kohdata myös tilanteissa, joissa vanhemmat ja henkilökunta eivät puhu keskenään samaa äidinkieltä. Tulkkipalveluiden käyttö on vanhempainkeskusteluissa tärkeää eikä tulkin tehtävää voida hoitaa esimerkiksi lapsen isompi sisarus.

Nykyteknologia mahdollistaa entistä paremmin kodin ja koulun yhteistyön. Etäyhteydet tarjoavat joustavat, paikasta riippumattomat tapaamiset ja sosiaalisen media tuo helposti päiväkotiarjen vanhemmille tutuksi.

” Päiväkodista lähetetään joka päivä pieni viesti päivän kuulumisista ja kuva tai pari, josta puhumme kotona. Meistä on ihanaa kuulla päivän kuulumiset sekä aikuisilta että lapselta.

Kuinka kehitätän vuorovaikutustani vanhempien kanssa?

Vastaa väittämiin seuraavien pistemäärien avulla En koskaan = 0 Joskus = 1 Useimmiten = 2 Aina = 3	Pisteesi	Miten voisit tätä kehittää?
Olen toivottanut vanhemmat tervetulleiksi päiväkotiyhteisöön ja toimintaan?		
Kohtaan lapsen ja vanhemmat ammatillisen positiivisesti?		
Annan lapsesta selvästi enemmän positiivista kuin negatiivista palautetta?		
Annan monipuolista palautetta lapsen oppimisesta?		
Suhtaudun kaikkiin perheisiin avoimin mielin?		
Olen huolellinen sanavalinnoissani?		
Erotan tulkintani havainnoista?		
Menen keskusteluun avoimena dialogille ja vanhempia kuunnellen?		
Tuen tiimissä sovittua käytäntöä yhteydenpidosta vanhempien kanssa?		
Tarjoan vanhemmille mahdollisuuden etätapaamisiin?		

2.1 Perheet mukaan – esimerkkinä Resetti-toiminta

Resetti-ryhmätoiminnassa ja -perhe- luokilla edistetään kodin ja päiväkodin yhteistyötä sekä perheiden tukemista. Toiminnalla tuetaan lapsia haastavissa kehitysvaiheissa. Resetti-perheluokkaan lapsi osallistuu yhdessä vanhempansa kanssa. Keinoina Resetissä ovat yhteinen jäsentäminen, konkreettiset suunnitelmat, taitojen opettelu sekä kodin ja päiväkodin tiivis yhteistoiminta. Resettiä voi käyttää sekä yksilötyöskentelynä että ryhmän interventiona. Resetti-toiminta vahvistaa lapsen myönteisiä ja toivottuja käyttäytymismalleja sekä

aikuisten rakentavaa vastaamista lapsen haastavaksi koettuun käytökseen. Taitojen opettelu on toiminnan keskiössä. Toimintamallia voi soveltaa ja paikallisuus saa näkyä.

Resetti-ryhmiä voidaan järjestää myös vanhempien tapaamisina, jolloin pyritään aitoon dialogisuuteen ja toisten arvostavaan kuuntelemiseen. Samalla pyritään pois ammattilaisen ohjaavasta työtavasta. Näissä ryhmissä vertaistuki muodostuu usein kannattelevaksi voimaksi.

Ryhmien ohjaus voidaan toteuttaa yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja esim. perhetyön tai neuvolan kanssa yhdessä. Resetti-ryhmän voi koota mm. seuraavien teemojen ympärille:

- Kaveritaidot
- Leikkitaidot
- Tunnetaidot
- Kokkikerho ym.

Resetti-perheluokkatoiminnasta kerrotaan lisää **Valterin kotisivuilla.**

R – Rentoutus
E – Empatia
S – Sopimus
E – Ennakointi
T – Taitojen harjoittelu
T – Tuettu taito
I – Itsenäinen taito

Tukea vanhemmuuden haasteisiin

- MLL:n vanhempainpuhelin puh. 0800 92277 ja vanhempainnetti.fi
- Parisuhdekeskus Katajan Parisuhdepuhelin puh. 050 337 9053 ja parisuhdekeskus.fi
- Väestöliiton chat ja neuvontapuhelin: vaestoliitto.fi
- Kirkon Perheasiain-neuvottelukeskukset: evl.fi
- Supli.fi (uusperheet)
- Sateenkaariperheet.fi
- Ensijaturvakotienliitto.fi (väkivalta perheessä)

- ✓ Sopikaa vanhempien kanssa yhdessä tavoitteiden seurannasta ja positiivisen vahvistamisesta – myös kotona. Kun lapsi onnistuu tai lähes onnistuu harjoittelemassaan haastavassa asiassa, lapselle voi antaa WOW-kortin / tarran / hymynaaman. Sanoittamalla samalla onnistumista vahvistetaan lasta toimimaan oikein.
- ✓ Pohtikaa tiimissä, milloin vanhemmille voisi järjestää tuonti-/hakutilannetta paremman rauhan keskustelulle, jotta varhaiskasvatussuunnitelmassa sovitut tavoitteet pysyisivät paremmin arkikeskustelussa.

” Päiväkodin esiopetusryhmässä tarjottiin perheille mahdollisuutta lähteä Resetti-perhekerhon kautta tukemaan lasten kouluvalmiuksia. Kerhoon ilmoittautui neljä perhettä. Kerholaiset tapasivat kevätlukukaudella kuusi kertaa. Tapaamisissa olivat mukana lapset ja vanhemmat, sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja ryhmän lastenhoitaja.

Kokoontumiset tapahtuivat päiväkodissa klo 16 – 17.30. Ensin syötiin aina karjalanpiirakkavälipala. Tapaamisissa harjoiteltiin mm. oman vuoron odottamista, tehtävän tekemistä loppuun asti, positiivisen palautteen antamista ja positiivisen palautteen vastaanottamista. Kaikki tietysti yhdessä leikkien, pelaten ja askarrellen.

2.2 Tiimistä voimaa

Varhaiskasvatuksessa tiimityö on vahvuus. Lapsiryhmässä työskentelee usein usean eri koulutuksen saaneita ammattilaisia. Monialaisuus lisää mahdollisuuksia nähdä lapsi useammasta eri näkökulmasta ja tukea lasta monipuolisesti arjen eri tilanteissa. Joustavien käytäntöjen ja sujuvan yhteistyön löytymiseksi on kuitenkin tehtävä paljon tietoista työtä. Hyväksi koettu käytäntö sujuvassa tiimityössä on lähteä liikkeelle ammattilaisten henkilökohtaisista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista.

Jokaisen tiimissä työskentelevän tehtävänä on omalla panoksellaan vastata tiimin ilmapiiristä ja vuorovaikutuksesta. Ilmapiiri syntyy puhutuista asioista ja sanattomasta viestinnästä. Tiimi voi yhdessä päättää, millaista vuorovaikutusta ja kokouskäytäntöjä tiimipalavereissa käytetään sekä keskustella yhdessä siitä, minkälainen huumori ja kommentointi

lasten läsnä ollessa tukee ryhmän positiivista ilmapiiriä. Kuormittavissa tilanteissa on tärkeää pystyä myös joustamaan omista työtehtävistään ns. yhteistä pelisilmää käyttäen. Haastava kasvatustilanne voi laueta, kun paikalle tulee toinen aikuinen ja lapsi säilyttää kasvonsa. Hyväksyvässä ilmapiirissä on levollista kasvaa – niin lasten kuin aikuistenkin.

Tiimityön perusasioita on tärkeä käydä läpi tiimissä aika ajoin. Millainen tiimityöskentelijä minä olen? Millainen on minun roolini tiimipalavereissa? Olenko yleensä hiljaa, kuuntelen ja myötäilen vai olenko idearikas ja pusken näkemystäni puoliväkisin läpi? Miten omaa käyttäytymistäni huomioimalla voisin auttaa tiimini kehittymistä ammatillisesti positiiviseen suuntaan? Tiimityötaitojen kehittämiseen voi hakea myös ohjausta.

Hyvässä tiimissä on:

Tiimissä teemme työtä tulevaisuuden eteen. Tulevaisuustaidoista kiistatta tärkeimmiksi ovat nousseet taidot, joita ei korvata koneella. Ne ovat asioita, jotka eivät lopu kesken, eikä niitä kannata pihtailla.

Onko tavoiteltavinta saada muut kokemaan itsensä vahvoiksi ja onnistuja on se, joka saa muut ylittämään itsensä?

– Kestävän kehityksen apulaisprofessori
Arto O. Salonen

Kuinka vahvistan tiimityötä? Vastatkaa kysymyksiin ensin yksilöinä ja sitten keskustelkaa tiimissä vastauksianne vertaillen.	Kyllä	Ei	Keskusteluissamme oivalsimme, että...
Tulen mielelläni töihin ja saan olla täällä oma itseni.			
Minulle työ on työ ja ystävät löytyvät enemmän vapaa-ajalta.			
Tunnistan helposti omat vahvuuteni ja saan käyttää niitä töissä. Kirjaa kolme itsellesi merkityksellisintä vahvuutta.			
Tiedän tiimikavereideni vahvuudet ja annan heille positiivista palautetta niistä.			
Minun on joskus vaikea kertoa mielipiteitäni ja ideoitani tiimissämme.			
Jos koen tulleeti kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti tiimissä, pystyn ottamaan asian puheeksi.			
Kerron kaikki koti- ja vapaa-ajan asiani työkavereilleni.			
Jos olen huolissani omasta, tai työkaverini työhyvinvoinnista, uskallan ottaa asian puheeksi ja pyytää siihen apua.			
Näen tiimissämme potentiaalia kasvaa ja kehittyä ammatillisesti. Miten?			

2.3 Monialainen yhteistyö hyödyksi

Joidenkin lasten kasvua ja kehitystä on tukemassa useita eri toimijoita. Jotta lapsen paras toteutuisi mahdollisimman hyvin, on tärkeää, että kaikki tietävät, millainen verkosto lapsen ympärillä toimii ja mitä kukin tekee. On hyvä käydä läpi kaikkien näkemykset, jotta muodostetaan yhteinen käsitys siitä, mitä tavoitellaan. Mikäli lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve ja mahdollisia muita tukiin liittyviä asiakirjoja, on tärkeää, että näissä lukuvuodelle asetetut tavoitteet ovat yhteneväiset ja toisiaan tukevat (esim. kuntoutussuunnitelma ja HOJKS / Varhaisen tuen suunnitelma).

Toimivaa yhteistyötä edistää se, että vuorovaikutus ja viestintä eri toimijoiden kesken on avointa ja kaikkien näkemyksiä kunnioittavaa. Lapsen ja perheen osallisuus ja heidän vahvuksiensa huomioiminen on ensiarvoista. Keskusteluisa käytettävän kielen tulee olla sellaista,

että sen ymmärtävät kaikki asianosaiset. Myös erilaiset asiakirjat tulee laatia niin, että niiden sisältö on selvillä kaikille. Päätöksenteon tulisi pohjata kaikkien yhteiseen näkemykseen. Päätöksentekoprosessiin tulee varata aikaa, jotta kaikille on selvää, millä perustein päätös tehdään ja mitä päätöksenteosta seuraa.

” Meidän päiväkotiryhmässä oli autismin kirjon lapsi, joka ei osannut puhua ja hänen tapansa hakea muita lapsia leikkiin oli mennä ja tönäistä lapsia. Saimme onneksi apuun puheterapeutin, joka toi kuvastruktuurin jopa leikkitoimintoihimme mukaan. Lapsi on pikkuhiljaa oppinut pyytämään muita leikkiin ottamalla kaveria kädestä kiinni.

Miten hyödynnän verkostoja?	Kyllä	Ei	
Ketkä kaikki ammattilaiset toimivat lapsen kanssa?			
Onko lapsi ollut osallisena häntä koskevissa asioissa?			
Onko keskustelu alkanut lapsen vahvuuksien ja hyvien puolten esille nostamisesta ja kirjaamisesta sekä vanhempien kuulemisella?			
Onko muodostunut yhteinen käsitys lapsen tuen tarpeesta?			
Onko muodostunut yhteinen käsitys lapsen tukimuodoista ja -keinoista?			
Onko eri toimijoiden vastuut jaettu?			
Onko eri toimijoiden vastuut kaikkien tiedossa?			
Onko asiat kirjattu ylös? Minne?			
Onko keskusteluissa käytetty kieli ja termistö ollut sellaista, että kaikki ymmärsivät keskustelun?			
Onko viestintä ollut avointa?			
Onko asiakirjat täytetty niin, että kaikki ymmärtävät niiden sisällön?			
Ovatko tehdyt päätökset pohjautuneet yhteiseen näkemykseen?			
Ovatko päätöksenteon perusteet kaikkien tiedossa?			
Ovatko kaikki tietoisia, mitä tehdystä päätöksestä seurasi?			
Onko sovittu, kuka toimii verkoston koordinoijana?			

3 Ohjauskäynti

Ohjauskäynti on Valterin palvelu, jonka tarkoitus on yhteistyössä lapsen lähiainkuisten kanssa löytää keinoja päiväkotiarjessa askarruttaviin tilanteisiin. Ohjauskäynnin tavoitteena on vahvistaa olemassa olevia hyviä toimintatapoja sekä päivähoidossa/esikoulussa että kotona ja löytää yhdessä uusia ratkaisuja lapsen tai lapsiryhmän oppimisen tueksi. Ohjauskäynnillä kartoitetaan nykyiset käytännöt ja arjen haasteet ja toiveet. Ohjauskäynti voi kohdistua yhteen tai useampaan lapseen tai koko ryhmään ja se toteutetaan lapsen lähiympäristössä.

Valterista ohjauskäynnille voi osallistua opetuksen, kuntoutuksen tai ohjauksen työntekijöitä.

Ohjauskäynnin aikana tutustutaan lapseen, havainnoidaan hänen toimintaansa sekä mietitään lapsen vahvuuksia ja haasteita. Yhdessä voidaan pohtia:

- lapsen tai ryhmän vahvuuksia
- oppimista
- arjen taitoja
- vuorovaikutusta
- kommunikoinnin tukemista
- toiminnanohjausta
- käyttäytymistä
- opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja
- apuvälineitä ja ergonomiaa
- oppimisympäristöjen esteettömyyttä

Jo ohjauskäynnin aikana tehdään toimintasuunnitelmia lapsen tukemiseksi. Tämän lisäksi ohjauskäynnistä laaditaan yksilöllinen, kirjallinen palaute.

Lopuksi

Varhaiskasvatuksen ammattilaisena sinulla on tärkeä rooli tulevaisuutemme rakentajana. Tämän lapsen, näiden lasten, meidän kaikkien. Uskalla olla lapselle tärkeä ja merkityksellinen sekä kannustaa häntä varauksetta.

Luota osaamiseesi, koulutukseesi on korkealaatuista! Käy ammatillista keskustelua kollegojen kanssa, haasta omia näkemyksiäsi ja rajojasi. Kokeile katsella asioita välillä lapsen näkökulmasta. Hae tarvittaessa tukea. Tuen hakeminen ei ole heikkoutta, vaan viisautta nähdä, että kaikkea ei tarvitse osata itse. Pirstä ja kehitä itseäsi väliin kouluttautumalla, hyödynnä vertaistukea. Muista myös pitää itsestäsi huolta. Ilman sinua moni tärkeä asia jäisi toteutumatta – päivittäin. Sinulla on yksi maailman tärkeimmistä töistä!

Jokaisella sukupolvella on omat haasteensa ja saavutuksensa. Kognitiivisen psykologian uranuurtaja Piaget piti jo 70-luvulla tärkeänä kasvattaa ihmisiä, jotka pystyvät tekemään uusia asioita intuitiivisesti ja luovasti, eivätkä vain kopioi aikaisempien sukupolvien aikaansaannoksia. Sitäkin aiemmin kirjailija Maria Jotuni ohjeisti kasvattajia näillä sanoin:

*"Lasta ei kasvateta siksi,
että hän olisi mahdollisimman mukava
ja vaivaton meille,
vaan siksi,
että hän terveenä ja väkevänä
voisi täyttää tulevan paikkansa
ja löytää itsensä."*

Tämä haaste on meille kaikille yhteinen.

Lähteet ja vinkkilistat

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus.
2. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.
3. Intuitio 3. Raami, A. Otava. 2020
4. Reading and spelling skill development in elementary school: Effects of minority languages and parental home involvement. Sikiö, R. Itä-Suomen yliopisto. 2017.

VALTERI

Valterista tukea oppimisen ja koulunkäynnin haasteisiin

Kädessäsi on Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin tuottama opas. Toimimme Opetushallituksen alaisuudessa ja tuemme moniammatillisesti lasten ja nuorten oppimista ja koulunkäyntiä ympäri Suomen.

Tuotamme palveluita lasten ja nuorten lisäksi heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille ja koko yhteisölle.

Palvelujamme ovat ohjauskäynnit, tukijaksot, arvioinnit, koulutukset, työnohjaus, konsultointi, hankkeet ja kehittämiskumppanuudet.

Lue lisää ja ota yhteyttä!

Tehdään yhdessä kaikille yhteinen koulu - **valteri.fi**

■ Oppimisen tuen neuvonta (OTN)

Oppimisen tuen neuvontapalvelu tarjoaa ohjausta oppimisen tuen kysymyksissä. Palvelusta saa ohjeita esimerkiksi perusopetuslain ja normien tulkitsemiseen ja soveltamiseen.

valteri.fi/oppimisen-tuen-neuvonta

Lue lisää Oppimisen tuen neuvonnasta [Opetushallituksen sivuilta](#).